

UDK: 27-778-774:005(497.4)

izvirni znanstveni članek

Andrej Naglič

docent, Fakulteta za poslovne vede (Katoliški inštitut)

PRIDOBITNA DEJAVNOST ŽUPNIJ IN SAMOSTANOV

IZVLEČEK: Nekateri slovenski državni organi nasprotujejo možnosti, da bi se cerkve in druge verske skupnosti ter njihovi sestavni deli lahko vsaj v minimalni meri ukvarjali tudi s pridobitno dejavnostjo na trgu. Tovrstne dejavnosti naj namreč v primeru cerkva in drugih verskih skupnosti ter njihovih sestavnih delov ne bi bilo mogoče vpisati v Poslovni register Slovenije. Vsa njihova dejavnost naj bi se opravljala izključno nepridobitno oziroma prostovoljsko. Denimo župnije ali samostani naj ne bi mogli prodajati nabožnih predmetov, spominkov in tiskovin ali oddajati v najem dijaških in študentskih sob ter pastoralnih dvoran. Takšno naj bi bilo vsaj stališče Tržnega inšpektorata in Urada za verske skupnosti. Teoretičnoppravna izhodišča, primerjalnoppravni pogled in pozitivnoppravne določbe organiziranja in delovanja cerkva in drugih verskih skupnosti ter njihovih sestavnih delov pa ne utemeljujejo tovrstne omejujoče razlage načela svobodnega delovanja verskih skupnosti. Tako restriktivna razlaga tega ustavno zagotovljenega načela bi pomenila poseg v splošno svobodo ravnanja cerkva in drugih verskih skupnosti ter njihovih sestavnih delov, krnila bi finančno vzdržnost njihove notranje organizacije in jim oteževala delovanje na splošnokoristnih področjih.

JEL KLASIFIKACIJSKA KODA: Z12, K11, K15, K20

KLJUČNE BESEDE: cerkve in druge verske skupnosti, verska dejavnost, pridobitna dejavnost, splošna svoboda ravnanja, svoboda veroizpovedi, svobodno delovanje verskih skupnosti

PROFITABLE ACTIVITIES OF PARISHES AND MONASTERIES

ABSTRACT: Some Slovenian authorities strictly oppose the possibility that churches and other religious communities are allowed to be engaged in profitable activities in markets, even at minimum level. In their opinion, in the case of churches and other religious communities such operations are not possible to be entered in the Commercial registry of Slovenia. They insist all activities of churches and other religious communities are to be performed exclusively on non-profit or volunteer basis. That means that parishes and monasteries should not be able to sell religious items, souvenirs and prints or rent student rooms and pastoral halls. At least this is supposed to be a stance of Market Inspectorate and Office of Religious Affairs. On the other hand, a theoretical platform, comparative view and positive law on the organization and functioning of churches and other religious communities do not justify such a restrictive interpretation of the principle of free pursuance of activities of religious communities. Such an interpretation of this constitutionally prescribed principle constitutes an interference with the general freedom of act for churches and other religious communities, diminishes the financial sustainability of their internal organization and makes it difficult for them to operate in public-benefit sector.

JEL CLASSIFICATION CODE: Z12, K11, K15, K20

KEYWORDS: churches and other religious communities, religious activities, profitable activities, general exercise of freedom, religious freedom, free exercise of religious communities

UVOD

Posamezni državni organi Republike Slovenije (RS) nasprotujejo možnosti, da bi Katoliška Cerkev (KC) in njeni sestavni deli smeli opravljati pridobitno gospodarsko dejavnost na trgu poleg

nepridobitne, ozko konfesionalne dejavnosti. Na to problematiko je mogoče gledati tudi z drugega vidika, in sicer, kaj pravzaprav spada v okvir pastoralne oziroma verske dejavnosti, ki je lastna cerkvam in drugim verskim skupnostim. V kontekst izpostavljenega vprašanja zagotovo spada primer, ko je Tržni inšpektorat v letu 2015 začel postopek o prekršku zoper obmorsko župnijo v Škofiji Koper, ker je oddala svojo pastoralno dvorano v najem za prireditve lokalnega kulturnega društva. Inšpektorat se je pri tem opiral na mnenje Urada za verske skupnosti (UVS), ki naj bi zatrjeval, da smejo cerkve in druge verske skupnosti opravljati izključno ozko opredeljeno konfesionalno dejavnost. Za to naj bi po mnenju UVS veljalo, da je izključno nepridobitna in se ne sme opravljati na trgu, to je regulirano s poslovnimi pogodbami, objavljenimi ceniki ipd. Na prvi pogled takšni zamejitvi poslovnega udejstvovanja pritrjuje tudi Razlagalna nota o izvajanju verske dejavnosti Katoliške cerkve na ozemlju Republike Slovenije. Skladno s tem avtonomnopravnim aktom najštevilčnejše in najdejavnejše cerkve v Sloveniji verska dejavnost med drugim obsega »vsa posamezna dejanja, ki jih Katoliška cerkev oziroma verski uslužbenci in cerkvene institucije izvršujejo v okviru izvajanja temeljnega poslanstva Katoliške cerkve, ki je oznanjevanje Kristusovega evangelija in nadaljevanje njegovega odrešenjskega dela na svetu do konca časov« (RN, 2/1). Nadalje ta avtonomnopravni vir KC določa, da se verska dejavnost »ne sme opravljati na trgu z namenom pridobivanja dobička« in se izvaja »izključno nepridobitno in prostovoljsko« (3/2). Dokument nato med zunanje izraze verske dejavnosti umešča vodstveno službo (izvajanje zakonodajne, izvršne in sodne oblasti za notranje cerkveno področje), posvečevalno službo (opravljanje bogoslužja, delitev zakramentov ipd.), učiteljsko službo (oznanjevalna, evangelizacijska, katehetska in vzgojno-izobraževalna dejavnost), dobrodelnost (diakonija, karitas, humanitarna dejavnost) in nepridobitno upravljanje cerkvenega premoženja (9). Ali ob tej avtonomnopravni samoregulaciji in praksi določenih državnih organov RS za KC in njene sestavne dele resnično in utemeljeno obstajajo teoretičnopravne, primerjalnopravne in pozitivnopravne omejitve za opravljanje verske dejavnosti, ki se (sicer morda nenavadno) opravlja tudi na trgu na pridobiten način? Ali je morda dejavnost specifične pravne oblike cerkva in drugih verskih skupnosti

res omejena zgolj na nepridobitne in prostovoljske ter netržne izraze družbenih razmerij (kar je najbrž prevladujoč občutek marsikoga)? Povsem praktično si je treba zastaviti naslednje vprašanje: Ali se župnije in samostani med drugim smejo ukvarjati z lukrativnim oddajanjem svojih prostorskih premis (npr. pastoralne dvorane, dijaške in študentske sobe, administrativni prostori), prodajo nabožnih predmetov in sveč ter spominkov, distribucijo tiskovin ipd.?

TEORETIČNOPRAVNA IZHODIŠČA

Načeloma je mogoče trditi, da vsakršno omejevanje pridobitne dejavnosti katerikoli subjektov omejuje splošno svobodo njihovega ravnanja in posledično posebne oblike svobode, med drugim svobodo veroizpovedi. Obstaja določena povezanost med svobodo veroizpovedi in pridobitno dejavnostjo. Na območju Severne Amerike so namreč vse od 17. stoletja dalje na razmah in razumevanje svobode veroizpovedi odločujoče vplivali prav ekonomski dejavniki. Puritanci in drugi prvi priseljenci niso bili zagovorniki univerzalnosti te človekove pravice in temeljne svoboščine. Svobodo veroizpovedi so uveljavljali le v odnosih znotraj svoje vere. Možnosti uveljavljanja te človekove pravice in temeljne svoboščine niso priznavali za vse ljudi enako. Niti ni bila zagovornica univerzalnosti te človekove pravice in temeljne svoboščine Anglikanska Cerkev, ki je v severnoameriške kolonije pošiljala svoje duhovnike, da bi tam vzpostavili podružnice angleške državne cerkve. Odpor proti univerzalni veljavnosti svobode veroizpovedi se je na območju Severne Amerike krepil vse do 18. stoletja. Teoretični politični razmislek ter stališča Johna Locka in Jamesa Madisona, da je univerzalna veljavnost svobode veroizpovedi dobra ideja, niso imela odločujočega vpliva na ustrezno spremembo zakonodaje in sodno prakso ameriških kolonij. K temu je veliko prispevala kvečjemu liberalizacija verskega trga. Področja verskega življenja oziroma dejavnosti cerkva in drugih verskih skupnosti so se morale prilagajati političnim in ekonomskim ciljem vlade. Ti so bili pod močnim pritiskom množične zunanje imigracije, živahne notranje

migracije, naraščajočega kulturnega pluralizma in razvejane trgovine. Vsakršna omejitev svobode veroizpovedi je imela velik negativen pomen za opravljanje pridobitne trgovinske dejavnosti. Če so denimo v določeni koloniji oziroma federalni enoti rutinsko zapirali vernike Metodistične Cerkve, ki so se kot trgovci znašli pod njeno jurisdikcijo, ni bilo pričakovati, da bodo drugi trgovci metodistične vere množično poslovali na območju te kolonije oziroma federalne enote. Pridobitna trgovinska dejavnost se je razmahnila na tistih območjih, kjer trgovcem ni bila onemogočena svoboda gibanja in opravljanja dejavnosti zaradi pripadnosti določeni veri. (Gill 2008, 91–97)

Ni pretirano trditi, da omejevanje pridobitne dejavnosti cerkva in drugih verskih skupnosti omejuje njihovo splošnokoristno dejavnost. S tem zagotovo siromaši celotno družbo in je v nasprotju z antropologijo človeka kot enote telesa in duha. Dostojanstvo človeške osebe je sestavljeno iz prepleta različnih človekovih pravic in temeljnih svoboščin, ki jih spodbuja, zagotavlja in varuje pravna ureditev. Nepremišljeno in neodgovorno omejevanje katerekoli izmed njih ima negativni učinek na kvaliteto bivanja posameznika in skupnosti. V kapitalizmu je zasebni pridobitni sektor postal posnemanja vreden model tudi za cerkve in druge verske skupnosti. Širom sveta so škofije in župnije začele delovati kot podjetja. Cerkev in druge verske skupnosti so v pravnih ureditvah številnih držav začele za svoje delovanje uporabljati pravno obliko gospodarske družbe. Izrazit primer tega so Združene države Amerike. Odnos med duhovnikom in župnijo je postal podoben pogodbi o izvajanju storitev. Cerkev in druge verske skupnosti so modernizirale svojo notranjo organizacijo in jo prilagodile funkcionalnim potrebam sodobnega časa. Sekularizirale so številne izmed svojih simbolov in se prilagodile zahtevam kulture. Cerkev in druge verske skupnosti, čeprav kot podjetja v kapitalizmu, so iz prejšnjih časov še vedno ostale velike lastnice nepremičnega premoženja in med glavnimi ustvarjalkami nepremičninskega trga. Upravljajo z velikimi skladi finančnega premoženja in so velike delodajalke zlasti na področju zaposlovanja verskih uslužbencev, kot so duhovniki, organisti, pevci ipd. Cerkev in druge verske skupnosti ostajajo največje dobrodelne organizacije za lajšanje stiske lačnih, revnih in obupanih (npr. v Nemčiji je KC največji delodajalec na področju zagotavljanja storitev socialne države). Ostajajo med

največjimi ponudnicami vzgojno-izobraževalnih storitev s poučevanjem na področju vere, morale, ekonomije in aktivnega državljanstva. Vplivajo na vrednostno rast ljudi in prispevajo k njihovemu državljanskemu oblikovanju. Cerkve in druge verske skupnosti pošiljajo misijonarje v oddaljene nerazvite dežele, kjer prispevajo k oblikovanju pravne kulture in družbe blagostanja. Ustanavljajo in vodijo bolnišnice, domove za sirote, ostarele in onemogle, zatočišča za begunce. Po drugi strani potrebe verske dejavnosti spodbudno vplivajo na industrijo in druge veje ekonomije. Arhitekti, umetniki in obrtniki različnih strok so redno angažirani pri gradnji stavb za opravljanje verske dejavnosti, zlasti obredne (kultne). Cerkve in druge verske skupnosti natisnejo na milijone knjig in drugih tiskovin. Vse, kar opravljajo v okviru verske dejavnosti, se praviloma opravlja v korist človeštva. Narava njihovega delovanja je torej splošnokoristna. Pri tem se časni (zemeljski) in večni (duhovni) cilji neizogibno prepletajo. Človek je, kot že omenjeno, nerazdeljiva enota telesnega in duhovnega. (Rodes 1998, 144–152) Cerkve in druge verske skupnosti se ustanavljajo prav z namenom, da si prizadevajo za odrešenje človeka kot nerazdeljive enote telesnega in duhovnega. Zato morajo biti s svojim delovanjem vpete tako v fizično kot tudi idejno stvarnost človeškega doživetja sveta. Pridobitništvo je del te stvarnosti in mora ostajati odprto tudi cerkvam in drugim verskim skupnostim.

Omejevanje pridobitne dejavnosti cerkva in drugih verskih skupnosti torej le-te izloča iz določene stvarnosti, zlasti procesa modernizacije v svetu, ki ga zaznamujejo predvsem trendi globaliziranega ekonomskega sistema. Vera se je pridružila procesu modernizacije, ki napreduje preko marketinških in ekonomskih trendov. Komercializacija vere se kaže v spreminjanju krajev nepridobitniškega sakralnega v kraje pridobitniškega turizma, razmahu proizvodnje in prodaje nabožnega trgovskega blaga ter pojavu megacerkva, zlasti na območjih, kjer je čutiti pomanjkanje navzočnosti prevladujoče »univerzalne« cerkve (KC). Razširila se je hibridna vernost, denimo v populariziranih oblikah budizma, karizmatičnih gibanjih in binkoštnih krščanskih ločinah. Ta proces modernizacije je posledica sekularizacije, ki vključuje razlikovanje področij delovanja v družbi na vero, politiko in ekonomijo. Cerkve in

druge verske skupnosti morajo za svoj obstanek v takšni družbi tekmovati s širokim naborom različnih dejavnosti, ki zagotavljajo najrazličnejše splošnokoristne proizvode in storitve. Vera na neki način tekmuje s sekularizirano znanostjo in strokovnostjo, tradicionalna in samoumevna avtoriteta cerkva in drugih verskih skupnosti izginja. Sekularizirana kultura je prepojila vero z idejami komercialnosti, nakupa in prodaje, ustvarjanja dodane vrednosti in oglaševanja. V takšnem svetu, ki ga miselno in čutno obvladujejo ideologije človeškega razvoja (evolucije), verske kozmologije o smislu in vlogi človeka v stvarstvu nimajo več prevladujočega vpliva. S ponudbo in povpraševanjem po verskih proizvodih in storitvah (nabožni predmeti in rekviziti, duhovna literatura, romanja ipd.), promocijo (samo)razsvetljenih življenjskih stilov (npr. meditativna joga, askeze, diete), uporabo sredstev množičnega komuniciranja (internet, televizija, radio ipd.) in ustvarjanjem verske subkulture mladih (npr. mešanje sakralne in pop glasbe) vera postaja del globaliziranega ekonomskega sistema. (Turner 2011, 150; 279) Cerkve in druge verske skupnosti morajo zato vsaj z delom svoje dejavnosti ostajati v sferi pridobitnega. S tem dobivajo izkušnje oziroma informacije s široke palete človeškega udejstvovanja, si zagotavljajo varnost poslovanja in sposobnost učinkovitega prispevanja k skupnemu dobremu, kar je nenazadnje bistveni sestavni del njihovega poslanstva v družbi.

PRIMERJALNOPRAVNI POGLED

Poleg teoretičnopravnih izhodišč obzorje mogočega in smiselnega udejstvovanja cerkva in drugih verskih skupnosti na pridobitnem področju osvetljuje primerjalnopravni pogled. Avstrija cerkvam in drugim verskim skupnostim ne postavlja nikakršnih omejitev pri opravljanju pridobitne dejavnosti in jim hkrati omogoča uporabo prisilnega (pravno obvezujočega) avtonomnega sistema zbiranja prispevkov od svojih članov, za katerega izvrševanje skrbijo državni organi. Na področju financiranja cerkve in druge verske skupnosti v Avstriji okoli 80 % svojega prihodka ustvarijo z zbiranjem obveznih

prispevkov svojih članov. Prispevki države predstavljajo okrog 11 % prihodkov in prihodki iz upravljanja lastnega premoženja okrog 6 %. Prihodki se namenajo za pokrivanje stroškov osebja in materiala, potrebnega za opravljanje verske dejavnosti. Za zbiranje članskih obveznih prispevkov cerkvam in drugim verskim skupnostim ni treba pridobiti posebnega dovoljenja državnih organov. Prispevki ne veljajo za javno dajatev, ampak obveznost, ki izvira iz članstva v določeni organizaciji. Obveznost plačevanja prispevkov cerkvi in drugi verski skupnosti torej izhaja iz same pripadnosti določeni cerkvi in drugi verski skupnosti ter ni odvisna od dejanskega uporabljanja njenih storitev. Te prispevke cerkve in druge verske skupnosti predpišejo in pobirajo avtonomno na podlagi posebnega pravilnika, ki ga sprejmejo. Pravilnik o verskih prispevkih sodi v avtonomno pravo cerkva in drugih verskih skupnosti. Cerkev in druge verske skupnosti ga zveznemu ministrstvu, pristojnemu za pouk, umetnost in šport, posredujejo zgolj v vednost. S tem pravilnik pridobi takšno pravno veljavo, ki omogoča pomoč države pri izvršbi odločb, izdanih na njegovi podlagi. Obvezna sestavina pravilnika so pogoji, ki določajo, kdo je zavezan za plačilo prispevka cerkvam in drugim verskim skupnostim. Zavezanost plačevanja prispevka določeni cerkvi in drugi verski skupnosti je praviloma povezana s stalnim prebivališčem, sedežem podjetja ali lego nepremičnine oziroma premoženja na območju teritorialne enote cerkve in druge verske skupnosti, ki ji posameznik pripada. Pravilnik mora vsebovati tudi merila za odmero višine prispevka. Pri tem se navadno upoštevajo davčna sposobnost zavezanca in njegova samoocena oziroma ocena cerkve in druge verske skupnosti. Upoštevajo se tudi določene olajšave, denimo položaj samohranilca, število otrok, šolanje otrok, bolezen in ostarelost. Običajno odmerjena višina članskega prispevka cerkvi in drugi verski skupnosti znaša okoli 1,1 % osebnega dohodka vernika. Pravilnik mora opredeljevati tudi organe cerkve in druge verske skupnosti, pristojne za uveljavljanje določb pravilnika. Na odločbo cerkve in druge verske skupnosti o odmeri obveznega prispevka je mogoča pritožba na drugostopenjski organ cerkve in druge verske skupnosti ter posledično tudi na državno sodišče. Prihodki cerkva in drugih verskih skupnosti in z njimi povezanih pravnih oseb se oblikujejo tudi iz naslova davčnih olajšav in oprostitev. Oproščene so davka na dohodek, davka na premoženje,

zemljiškega davka in davka na dediščino in darila. Oprostitve veljajo v primeru prihodkov oziroma premoženja, ki se uporablja za verske namene. Država je cerkvam in drugim verskim skupnostim dolžna plačevati tudi odškodnino za škodo, ki je nastala z uveljavitvijo nacistične zakonodaje. (Pötz 2005, 411; Prepeluh 2000, 128–131) V avstrijski ureditvi je teža pridobivanja finančnih sredstev za opravljanje verske dejavnosti na prispevanju članov cerkve in druge verske skupnosti. Vendar cerkvam in drugim verskim skupnostim pri tem pomaga država s svojim represivnim aparatom in jim hkrati omogoča široko polje svobodnega udejstvovanja tudi v okviru pridobitne dejavnosti na trgu.

Osrednja francoska ureditev ne sledi avstrijski, saj preprečuje enačenje verske in pridobitne poslovne dejavnosti. Glede opravljanja pridobitne dejavnosti je v prevladujoči francoski ureditvi zato določeno, da smejo biti cerkve in druge verske skupnosti ustanovljene izključno za opravljanje konfesionalne dejavnosti. Nikakor ne smejo biti ustanovljene v kakršnikoli pravni obliki, ki bi jim omogočala pridobivati javna materialna sredstva. Registracijska zakonodaja določa notranjo organiziranost cerkva in drugih verskih skupnosti in nujnost njihovega obsega glede na številčnost lokalnega prebivalstva. Cerkve in druge verske skupnosti se smejo financirati oziroma pridobivati sredstva za opravljanje svoje matične dejavnosti izključno preko darov oziroma prispevkov in vplačil svojih vernikov in simpatizerjev. Javna materialna oziroma finančna sredstva sme cerkev in druga verska skupnost pridobivati samo za vzdrževanje in prenovo kulturne dediščine v njeni lasti, ki je umeščena na poseben državni seznam kulturne dediščine javnega pomena. (Basdevant-Gaudement 2005, 163; Fox 2008, 135) Za razliko od osrednje francoske ureditve lahko v Veliki Britaniji cerkve in druge verske skupnosti pridobitno dejavnost opravljajo popolnoma svobodno in neomejeno. Cerkve in druge verske skupnosti ne uživajo nič večjih in nič manjših pravic kakor ostale oblike prostovoljskih organizacij. Ne obstaja nikakršen seznam cerkva in drugih verskih skupnosti, ki bi jih država priznavala. Obstaja edino možnost registracije posameznih prostorov bogoslužja za opravljanje različnih slovesnosti, predvsem sklepanja zakonskih zvez z javno veljavnostjo. Cerkve in druge verske skupnosti lahko v pravnem prometu nastopajo enako kakor vse ostale prostovoljske organizacije, z

vsemi pravicami in dolžnostmi. Lahko sklepajo pogodbe, upravljajo s premoženjem, izvajajo disciplinske postopke nad svojimi člani in opravljajo nepridobitne ali pridobitne posle. (McCleen 2005, 562–563; Fox 2008, 120) Različnost osrednje francoske in britanske ureditve je odsev različnosti pravnih sistemov. Strukturirani francoski sistem kodificiranja cerkvam in drugim verskim skupnostim ostro zamejuje področje udejstvovanja. Bolj praktično naravnani precedenčni angleški sistem se navedenega vprašanja ne loteva »a priori«, ampak je usmerjen zgolj v reševanje nastalih konfliktnih situacij in omogočanje splošne svobode ravnanja.

Tudi Komisija za varnost in sodelovanje v Evropi poroča o nekaj evropskih državah, kjer možnost opravljanja pridobitne dejavnosti za cerkve in druge verske skupnosti ni kakorkoli omejena. V številnih državah namreč obstajajo široke možnosti opravljanja pridobitne dejavnosti cerkva in drugih verskih skupnosti. Kot že omenjeno, v Avstriji status pravne osebe cerkvam in drugim verskim skupnostim dovoljuje lastništvo in posedovanje premoženja ter opravljanje vseh drugih pravnih transakcij. Cerkve in druge verske skupnosti torej lahko sklepajo tudi pridobitne pravne posle. Tudi v Franciji, ob zgoraj navedenem, pravni status cerkve in druge verske skupnosti omogoča nakup in prodajo nepremičnega, premičnega in finančnega premoženja. Pravna sposobnost škofijskih združenj v osrednji francoski ureditvi je širša od sposobnosti kulturnih združenj. (CSCE 2000, 18; 36; 118; 154) Komisija o omejitvah opravljanja pridobitne dejavnosti poroča pretežno v primeru tistih držav, kjer imajo cerkve in druge verske skupnosti poseben javni status. Kot vrsto omejitve šteje tudi regulacijo, ki preprečuje, da bi cerkve in druge verske skupnosti na trgu imele privilegiran status. V Nemčiji so cerkve in druge verske skupnosti bodisi javnopravne korporacije bodisi nepridobitna združenja. Slednja smejo vstopati v poslovne transakcije oziroma opravljati pridobitno dejavnost, dokler je njihov glavni namen nekomercialen oziroma nepridobiten. Cerkev in druga verska skupnost se ne more registrirati kot nepridobitno združenje, če so njeni glavni nameni oziroma cilji delovanja ekonomski ali politični. Gospodarske družbe oziroma podjetja ureja gospodarsko, to je podjetniško pravo. Skladno s tem morajo pravne osebe izpolnjevati določene računovodske standarde in razpolagati z ustreznim kapitalom, da lahko jamčijo za svojo

odgovornost. Nizozemska zakonodaja izrecno določa, da morajo cerkve in druge verske skupnosti, ki se ukvarjajo s konkurenčno dejavnostjo ali opravljajo dejanja z namenom pridobivanja dobička, za to plačevati davek. (46–47; 82; 163; 184) Morebitna omejitev pridobitne dejavnosti cerkva in drugih verskih skupnosti torej ni upravičena brez ustrezne racionalne utemeljitve. Kot mogoči temelji tovrstne omejitve so največkrat izkazane konkretne ustavne vrednote in pravice ter poseben javni status, ki ga v posameznih državah uživajo določene cerkve in druge verske skupnosti.

Tovrstnemu pristopu sledi Organizacija za varnost in sodelovanje v Evropi (OVSE) s stališčem, da smejo cerkve in druge verske skupnosti pridobitno dejavnost opravljati pod omejenimi pogoji – povezano z njihovimi nameni in cilji ter zgolj kot dopolnilno dejavnost svoji konfesionalni dejavnosti. Hkrati priporoča čim večjo svobodo cerkva in drugih verskih skupnosti tudi v zvezi s pridobitno dejavnostjo, saj je ta dejavnost ena pomembnejših za oblikovanje sredstev, ki so potrebna za razvoj in ohranjanje nepridobitne verske in splošnokoristne dejavnosti cerkva in drugih verskih skupnosti. Na področju državnega finančnega podpiranja cerkva in drugih verskih skupnosti smejo države čim manj ovirati cerkve in druge verske skupnosti pri zbiranju sredstev in sprejemanju donacij fizičnih in pravnih oseb ter pri upravljanju lastnih premoženjskih skladov. Davčne olajšave in oprostitve morajo biti cerkvam in drugim verskim skupnostim zagotovljene brez diskriminacije. To velja tako za privilegije na področju obdavčitve dohodka in premoženja cerkva in drugih verskih skupnosti kot tudi za uveljavljanje znižanja davčne osnove donatorjev. V primeru pobiranja prispevkov članov cerkva in drugih verskih skupnosti preko posebnega verskega davka oziroma državnega davčnega sistema je članom treba zagotoviti možnost, da davka ne prispevajo za cerkev in drugo versko skupnost, katere člani niso. Posebno pozornost je treba nameniti tudi morebitni diskriminaciji tistih cerkva in drugih verskih skupnosti, za katere država ne pobira verskega davka oziroma ne izpolnjujejo pogojev za to storitev. Pobiranje posebnega verskega davka, prav tako neposredna državna finančna podpora, ni »per se« v nasprotju z določbami mednarodnega prava. Pri dodeljevanju državne finančne pomoči za plače in socialna zavarovanja verskih uslužbencev ter obratovanje verskih šol, pri donacijah državnega premoženja in oddaji

državnih stavb v uporabo cerkvam in drugim verskim skupnostim je nujna velika pozornost do načela enakopravnosti ter upoštevanje zgodovinskih in družbenih okoliščin delovanja cerkva in drugih verskih skupnosti. (ODIHR 2004, 20–21) Pri vprašanju obsega opravljanja pridobitne dejavnosti cerkva in drugih verskih skupnosti OVSE opozarja na praktični vidik izvrševanja človekove pravice in temeljne svoboščine do svobode veroizpovedi. Cerkve in druge verske skupnosti morajo v pravnem sistemu imeti možnost pridobiti dovolj materialnih oziroma finančnih sredstev za nemoteno opravljanje svoje primarne, to je konfesionalne dejavnosti. Kolikor za to ni na razpolago primerne števila in obsega nepridobitnih virov, morajo imeti cerkve in druge verske skupnosti možnost manjkajoča sredstva nadomestiti z opravljanjem pridobitne dejavnosti na trgu.

POZITIVNOPRAVNE DOLOČBE

Izpostavljenim teoretičnopravnim in primerjalnopravnim premisam sledijo še pozitivnopravne določbe slovenske ureditve organiziranja in delovanja cerkva in drugih verskih skupnosti, ki veljajo za področje pridobitnega. Ustavno sodišče RS je pojasnilo, da 35. člen Ustave Republike Slovenije (URS) s tem, ko jamči nedotakljivost človekove telesne in duševne celovitosti ter njegove zasebnosti in osebnostnih pravic, zagotavlja tudi t. i. splošno svobodo ravnanja. V tej svobodi je zajeto načelo, da je v pravni državi človeku oziroma pravnemu subjektu dovoljeno vse, kar mu ni izrecno prepovedano. (U-I-137/93) Kakršnakoli prepoved ali vsakršno omejevanje pridobitne dejavnosti cerkva in drugih verskih skupnosti (npr. glede na njihov ustanovitveni namen in cilje ali obseg dopolnilne dejavnosti) brez ustrezne in pravno vzdržne utemeljitve torej v RS predstavlja neželen in nevaren poseg v ustavno zagotovljeno in varovano splošno svobodo ravnanja.

Župnije in samostani kot ene izmed pravnih oseb KC v RS lahko v skladu s slovensko zakonodajo pridobivajo, posedujejo, uživajo in odtujujejo premičnine in nepremičnine ter pridobivajo lastninske in druge stvarne pravice ali se jim odpovedujejo (BHSPV, 9). Zato smejo

župnije in samostani kot osebe z lastno pravno subjektiviteto oddajati na trgu svoje nepremičnine v pridobitni oziroma odplačni najem, kolikor državna zakonodaja ne določa izrecnih zakonskih omejitev. Oddajanje nepremičnin v odplačni najem namreč predstavlja sestavni del pravice do posedovanja oziroma razpolaganja in uživanja nepremičnine v lasti. Pri tem je edina izrecna zakonska omejitev, ki jo zakonodaja RS določa cerkvam in drugim verskim skupnostim, da opravljanje pridobitnih poslov na trgu ne sme biti njihova izključna (pretežna) dejavnost. Takšno stališče je evidentno »a contrario« zakonski določbi, da se cerkvi in drugi verski skupnosti sme s sodno odločbo prepovedati delovanje zgolj iz taksativno naštetih razlogov, med katerimi je navedena ugotovitev, da je izključna dejavnost cerkve in druge verske skupnosti doseganje pridobitnega namena ali izvajanje pridobitne dejavnosti (ZVS, 12/1). Če taksativno naštetih razlogov torej ni v celoti izpolnjen (opravljanje pridobitne dejavnosti v izključnem obsegu), potem smejo cerkve in druge verske skupnosti ter njihovi sestavni deli poleg svoje osnovne konfesionalne opravljati tudi pridobitno versko dejavnost. Takšen sklep je ob navedeni zakonski določbi evidenten tudi iz ustavno zagotovljene pravice do zasebne lastnine (URS, 33). Kakršnekoli druge izrecne prepovedi ali omejitve opravljanja pridobitne dejavnosti za cerkve in druge verske skupnosti ter njihove sestavne dele v pravu RS namreč ni mogoče najti.

Vrsta dejavnosti, ki jo sme opravljati poslovni subjekt (med drugim župnija ali samostan), prav tako ne more biti omejena z (ne)vpisom v Poslovnem registru Slovenije (PRS), kakor naj bi to sicer zatrjevala Tržni inšpektorat in UVS. Z vpisom v PRS je omejen kvečjemu obseg opravljanja določene dejavnosti, saj je za posamezni poslovni subjekt treba pri vpisu določiti šifro glavne dejavnosti in ne popolnoma vseh dejavnosti, ki jih v pravnem prometu le-ta opravlja ob svoji glavni dejavnosti. (ZPRS, 4; 8) PRS kot glavno dejavnost župnij in samostanov navaja »94.910 (Dejavnost verskih organizacij)«. Ker dejavnost cerkva in drugih verskih skupnosti ter njihovih sestavnih delov ni natančno opredeljena z zakonodajo RS, je konkretna vsebina le-te odvisna od določb avtonomnega prava cerkva in drugih verskih skupnosti. Dolžnost upravljanja premoženja s skrbnostjo dobrega družinskega gospodarja, ki skrbi tudi za dohodke in donose svojega premoženja, pa je sestavni del dejavnosti župnij in samostanov oziroma njihovega

zakonitega pravnega zastopnika (ZCP, kanon 1284). Ker ima Zakonik cerkvenega prava naravo avtonomnopravnega vira KC in s tem tudi župnij in samostanov kot sestavnih delov le-te, imajo župnije in samostani zakonito podlago za nepridobitno in hkrati pridobitno upravljanje svojega nepremičnega in premičnega premoženja. Slednje je evidentno zlasti ob dejstvu, da je ZCP v registrih UVS naveden kot temeljni akt KC in njenih sestavnih delov ter tako predstavlja neposredno podlago za opravljanje dejavnosti v pravnem prometu oziroma na trgu. Pridobitno upravljanje župnijskega in samostanskega premoženja v omejenem (ne-izključnem) obsegu niti ne more veljati za delo na črno oziroma ni predmet izrecne prepovedi z vidika zakonodaje RS o preprečevanju dela in zaposlovanja na črno. Opravljanje pridobitne dejavnosti ima namreč KC določeno v ZCP kot svojem temeljnem aktu, ki učinkuje tudi za vse njene sestavne dele (ZPDZC, 3/1).

SKLEP

Avtonomno pravo določa, da ima KC in skladno z načelom enakopravnosti tudi vse ostale cerkve in druge verske skupnosti od države neodvisno pravico pridobivati, imeti, upravljati in odtujevati svoje premoženje za opravljanje božje službe, dostojno vzdrževanje klerikov, opravljanje apostolata, krščanske dobroteljnosti in druge lastne namene (ZCP, kanon 1254). Vendar udejstvovanje cerkva in drugih verskih skupnosti na področju pridobitne dejavnosti ne sme vnašati nepreglednosti in nelojalne konkurence na trg poslovnih subjektov. V tem primeru je naloga države, da zagotavlja in uveljavlja pravično enaka regulacijska merila za vse. Teoretičnoppravna izhodišča analize kažejo, da je prepoved ali omejevanje pridobitne dejavnosti cerkva in drugih verskih skupnosti, in sicer zgolj na njihov namen in cilje ter na dopolnilni obseg glede njihove osnovne nepridobitne konfesionalne dejavnosti, neutemeljena. Prav tako je nepravilno različno obravnavanje v primerjavi z ostalimi subjekti v pravnem prometu. Cerkve in druge verske skupnosti po obsegu in načinu

svojega delovanja v Sloveniji namreč ne predstavljajo motnje svobodnega trga oziroma niso upoštevanja vreden dejavnik nelojalne konkurence, da bi bila bolj rigorozna obravnava le-teh tudi stvarno upravičena.

Tudi razlaga pozitivnopravnih določb kaže, da prepoved ali omejevanje pridobitne dejavnosti cerkva in drugih verskih skupnosti zgolj na njihov ustanovitveni namen in cilje ter na obseg dopolnilne dejavnosti, brez temeljite obrazložitve, posega v njihovo splošno svobodo ravnanja. Nenazadnje tudi v okviru primerjalnopravnega pregleda ni mogoče spregledati, da na področju pridobitne dejavnosti cerkva in drugih verskih skupnosti Avstrija in Velika Britanija ne postavljata nikakršnih omejitev. Kot že omenjeno, OVSE celo priporoča, da imajo cerkve in druge verske skupnosti čim večjo svobodo pri opravljanju pridobitne dejavnosti. Ta je namreč ena pomembnejših oblik udejstvovanja za oblikovanje sredstev, ki so potrebna za razvoj in ohranjanje nepridobitne konfesionalne in splošnokoristne dejavnosti cerkva in drugih verskih skupnosti. Z restriktivno regulacijo nepridobitne konfesionalne in splošnokoristne dejavnosti se neizogibno omejuje splošnokoristna dejavnost cerkva in drugih verskih skupnosti, kar posledično predstavlja siromašenje celotne družbe. Poleg tega so s prepovedjo ali omejevanjem možnosti opravljanja pridobitne dejavnosti cerkve in druge verske skupnosti neupravičeno izločene iz toka dinamičnih sprememb sodobnega sveta.

Utemeljenih teoretičnopravnih, primerjalnopravnih in pozitivnopravnih omejitev za pridobitno opravljanje verske dejavnosti cerkva in drugih verskih skupnosti torej ni mogoče prepričljivo identificirati. Dejavnost pravne oblike cerkva in drugih verskih skupnosti ter njihovih sestavnih delov zato ne more in ne sme biti omejena zgolj na nepridobitne in prostovoljske ter netržne izraze družbenih razmerij. Župnije in samostani se torej smejo ukvarjati s pridobitnimi posli na trgu. Pod enakimi pogoji kot vsi ostali poslovni subjekti smejo prodajati nabožne predmete, spominke, tiskovino in oddajati v najem dijaške ali študentske sobe in pastoralne dvorane ipd. Državne organe pa naj pri tem zaposluje predvsem količina pobranih davkov in urejenost ter preglednost opravljanja tovrstne tržne

dejavnosti.

REFERENCE

Basdevant-Gaudement, Brigitte. 2005. State and Church in France. V: State and Church in the European Union, 157–186. Ur. Gerhard Robbers. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft.

BHSPV – Sporazum med Republiko Slovenijo in Svetim sedežem o pravnih vprašanjih. 2004. Uradni list RS, MP, št. 4/2004.

CSCE – Commission on Security and Cooperation in Europe. 2000. Religious Liberty: The Legal Framework in Selected OSCE Countries. Washington: Library of Congress.

Fox, Jonathan. 2008. A World Survey of Religion and the State. Cambridge: Cambridge University Press.

Gill, Anthony. 2008. The Political Origins of Religious Liberty. Cambridge: Cambridge University Press.

McClellan, David J. 2005. State and Church in the United Kingdom. V: State and Church in the European Union, 553–576. Ur. Gerhard Robbers. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft.

ODIHR – Office for the Democratic Institutions and Human Rights. 2004. Guidelines for Review of Legislation Pertaining to Religion or Belief. Edinburgh: Organization on Security and Cooperation in Europe.

Potz, Richard. 2005. State and Church in Austria. V: State and Church in the European Union, 391–418. Ur. Gerhard Robbers. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft.

Prepeluh, Urška. 2000. Pravna ureditev verskih skupnosti v Avstriji. V: Cerkev in država: pravna ureditev razmerja med državo in cerkvijo, 99–140. Ur. Lovro Šturm. Ljubljana: Nova revija.

Rodes, Robert E. 1998. Pilgrim Law. Notre Dame: University of Notre Dame Press.

RN – Razlagalna nota o izvajanju verske dejavnosti Katoliške cerkve na ozemlju Republike Slovenije. 2017. Sporočila slovenskih škofij, št. 1/2017.

Turner, Bryan S. 2011. Religion and the Modern Society: Citizenship, Secularization and the State. Cambridge: Cambridge University Press.

U-I-137/93 – Odločba Ustavnega sodišča Republike Slovenije z dne 2. 6. 1994. Uradni list RS, št. 42/94.

URS – Ustava Republike Slovenije. Uradni list RS, št. 33/1991, 42/1997, 66/2000, 24/2003, 69/2004, 69/2004, 69/2004, 68/2006.

ZCP – Zakonik cerkvenega prava. 1999. Ljubljana: Družina.

ZPDZC – Zakon o preprečevanju dela in zaposlovanja na črno. 2014. Uradni list RS, št. 32/2014.

ZPRS – Zakon o Poslovnem registru Slovenije. 2015. Uradni list RS, št. 49/2006, 33/2007, 19/2015.

ZVS – Zakon o verski svobodi. 2007. Uradni list RS, št. 14/2007.